

Makale Bilgisi/Article Info

Geliş/Received: 23.11.2023 Kabul/Accepted: 15.01.2024

Araştırma Makalesi/Research Article, s./pp. 149-163.

ETİK PENCEREDEN EGOİZME BİR BAKIŞⁱ

Mustafa SARPⁱⁱ

Öz

Etik bir tartışma konusu olarak Egoizm, bilinçli ya da bilinçsiz bir şekilde yanlış anlaşılmış ve birçok kişi tarafından eleştiriye tabi tutulmuştur. Filhakika yok sayılmak istenmiştir. Özellikle birçok etik kitabında hazcılık ve faydacılık gibi kendine çok yakın olan diğer teorilere göre az yer verilmiş hatta hiç söz edilmediği de olmuştur. Tek sorun bu değildir. Kavramın etimolojik olarak da sıkıntıları olduğu görülmektedir. Özellikle egoizm kavramının egotizm terimiyle çok sık karıştırıldığı anlaşılmaktadır. Ayrıca ahlak felsefesi tartışmalarında egoizmin bir etik teori olarak sayılmamaya çalışılmasında onun tek boyutunun ele alınmasın da etkisi olduğu görülmektedir. Bu tek boyutu onun Psikolojik Egoizm kategorisi olup; bu alanın bir etik teori olmaktan çok psikolojik bir betimleme olduğu açıktır. Fakat bunun yanında Egoizmin normatif boyutu es geçilmektedir. Ancak bu mertebedeki iki ana kategori olan Etik Egoizm ve Rasyonel Egoizmin kendilerine etik alanda bir yer edinme iddiasında ve çabasında olduğu da bir olgu olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu çalışmada da bu çabalara değinilmeye çalışarak, egoizm-egotizm kavramlarına bakılıp; egoizmin psikolojik ve normatif biçimleri ve bunların temel kabulleri ile varsayımları tanımlanmaya çalışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: *Egoizm, Egotizm, Normatif Egoizm, Psikolojik Egoizm, Etik.*

A Look at Egoism from An Ethical Perspective

Abstract

Egoism as a subject of ethical debate has been consciously or unconsciously misunderstood and criticized by many people. It has even been ignored. Especially in many ethics' books, it has been given less space than other theories that are very close to it, such as hedonism and utilitarianism, or even not mentioned at all. This is not the only problem. The concept also has etymological problems. In particular, it is understood that the concept of egoism is often confused with the term egotism. Moreover, it is seen that the fact that egoism is not considered as an ethical theory in moral philosophy discussions is due to the fact that only one dimension of egoism is considered. This single dimension is its category of Psychological Egoism; it is clear that this field is a psychological description rather than an ethical theory. However, the normative dimension of Egoism is also overlooked. However, it is a fact that the two main categories at this level, Ethical Egoism and Rational Egoism, claim and strive to gain a place for themselves in the ethical field. In this study, by trying to address these efforts, the concepts of egoism-egotism will be examined and the psychological and normative forms of egoism and their basic assumptions and assumptions will be defined.

Keywords: *Egoism, Egotism, Normative Egoism, Psychological Egoism, Ethics.*

ⁱ Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Felsefe Anabilim Dalı, Felsefe Bilim Dalı Doktora Programında Doç. Dr. Recep Batu GÜNÖR danışmanlığında yürütülen Mustafa Sarp tarafından hazırlanan "Egoizmin İki Yüzü: Thomas Hobbes ve Ayn Rand" adlı doktora tezinden türetilmiştir.

ⁱⁱ Öğr. Gör., Kırıkkale Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Felsefe Bölümü, e-posta: msarp@kku.edu.tr, ORCID ID: 0000-0002-9256-8247.

Structured Abstract

Egoism as a subject of ethical debate has been consciously or unconsciously misunderstood and criticized by many people. It has even been ignored. Especially in many ethics' books, it has been given less space than other theories that are very close to it, such as hedonism and utilitarianism, or even not mentioned at all. This is not the only problem. The concept also has etymological problems. In particular, it is understood that the concept of egoism is often confused with the term egotism. Moreover, it is seen that the fact that egoism is not considered as an ethical theory in moral philosophy discussions is due to the fact that only one dimension of egoism is considered. This single dimension is its category of Psychological Egoism; it is clear that this field is a psychological description rather than an ethical theory. However, the normative dimension of Egoism is also overlooked. However, it is a fact that the two main categories at this level, Ethical Egoism and Rational Egoism, claim and strive to gain a place for themselves in the ethical field. At this point, in order to make Egoism clearly understandable, it is first necessary to look at its conceptual dimension. Here, it is seen that Egoism is derived from the Greek word 'Ego' (εγω) and is used in the sense of selfishness or someone who always talks about himself. When we look at English dictionaries, it is understood that it is paired with the word egotism. However, although it is customary to use these two concepts interchangeably in everyday use, the situation is different on the philosophical plane. It is understood that the fact that a person strives to advertise that he/she has an ego at the highest level and constantly strives to bring himself/herself to the forefront in a constant manner refers to egotism, not egoism. Unlike this situation, egoism aims to open the doors of an ethical field, not an individual life. Egoism, which first tries to reveal this in a descriptive manner with psychological egoism acting in the nature of human beings, evolves with the effect of criticism directed against itself and makes an effort to move to the normative dimension. Here, ethical egoism and rational egoism appear as the first order. It is understood that the main goal of these two categories of egoism as a normative ethical theory is to construct egoism as an ethical theory. The main difference between both the Psychological, Ethical and Rational categories is the principle on which they try to establish the link between agent and action. Psychological egoism links this relationship to human nature and claims that the agent will act in a way that maximizes his/her own welfare by nature. From this point of view, there is a natural necessity between the agent and his/her action, which brings with it a lack of alternatives. This closes the doors of the ethical field to egoism. In this respect, egoism, which jumps to the next level, finds itself in the first level of the normative field, namely Ethical Egoism. Here, the key concept that allows it to look through the ethical window is 'necessity'. Because in the Ethical category, the agent does not perform his/her action out of natural necessity. Accordingly, each of us must act in a way that maximizes our own welfare. The principle of 'ought' offers human beings an alternative The alternative of doing or not doing. Here we encounter the concepts of will and responsibility. The Ethical Egoist, as an agent, consciously chooses to act according to his or her own good. because, according to Ethical egoism, he or she ought to choose. But this cannot be more than a recommendation. after all, since ought entails doing and not doing, this category is a kind of guideline and cannot be more than an instruction manual for the agent. This allows egoism to open up the ethical sphere. The other is the Rational category. Here, the important concept is 'action that is fully informed'. This means that this category has an epistemological character. Because according to rational Egoism, it is rational for human beings to act in order to increase their own good. Acting to the contrary is not rational. But the rationality of a choice depends on the fact that the agent has all the information about that choice. Otherwise, it cannot be rational. This study will try to clarify all these problems and approaches.

“Felsefe rasyonel bir varlık için bir gerekliliktir: Felsefe bilimin temelidir, insan zihninin düzenleyicisidir, bilgisinin bütünleştiricisidir, bilinçaltının programlayıcısıdır, değerlerinin seçicisidir.”
(Rand, 1975, s. 4)

Giriş

Alexandre Dumas'ın 'Üç Silahşorlar' adlı eserinde yer verdiği ve dillere pelesenk olmuş *“hepimiz birimiz, birimiz hepimizi için”* (Dumas, 2001, s. 22) düsturunu bir çoğumuz hatırlarız. Bu ifadenin birlik ve beraberlik hissiyatını bu kadar güzel bir şekilde açıklaması, herkesçe hemencecik kabul edilmesi ve eleştiriye tabi tutulmaması, gerçekten de taktire şayandır. Bunun temelinde büyük ihtimalle insanın iyi ve güzel olana yatkınlığının yer aldığı düşünülebilir. Fakat aynı insan, bu tutumun tam zıddında davranışlar da ortaya koymaktadır. İfrat ve tefrit içeren bu çift kutupluluğu da başka hiçbir varlıkta görmek mümkün değildir. Bundan dolayı karanlık bir odada, elindeki bir mumun oluşturduğu ışığın yardımıyla erdem peşinde koşan insanın aklına *“madem insanlar, iyi ve güzeli istemektedirler; peki insanlar arasındaki şiddet ve olumsuzluk içeren kötü davranışların varlığı neyle açıklanmalıdır”* sorusu doğal olarak gelecektir.

Herkes için değilse bile, birçoğunun erdem, mutluluk, güzel ve iyi gibi kavramları kullanarak diğerlerinin yaşamına müdahil olmaya çalıştığını görmek de mümkündür. Çünkü genel manada insanın doğasının *“ahlaki olana dair sağlam bir ön-bilgi veya anlayışa sahip”* (Çilingir, 2003, s. 11) olduğu düşüncesi hakimdir ve bu özelliğiyle insanın, iyi ve güzelin inşası adına diğerleri üzerinde böyle bir müdahaleyi kendinde hak gördüğü anlaşılmaktadır. Dolayısıyla akıl sahibi her varlığın karşı karşıya kaldığı böyle durumda, kendine birtakım sorular sorması beklenir. Şöyle ki: *“İnsanın sahip olduğu iyi ve güzel olana dair bilgisi ne ölçüde gerçeklikle uyumaktadır?”, “Tam bir uyuma mümkün olsa dahi, bu onun diğerlerinin yaşamına müdahil olma hakkını verebilir mi? “Herkes, diğerleri üzerinde empati oluşturabilir mi?”, “Eğer bu olası bir durum ise kendi içindeki iyi ve kötü arasında kalma durumundan çıkmasına ne kadar yardımcı olabilir?”, “İnsanın, diğerlerinin seçtikleri eylemlere karşı müsamaha göstermesi ne ölçüde mümkün olacaktır?”*

Bu ve benzeri sorulara yanıt verebilmek güç olsa da felsefi alanda azınlık olarak kabul edilebilecek bazı etik çalışmaların, bu yönde çabalar ortaya koyma çalıştığı görülmektedir. Bu makalede de inceleme alanımızın sınırını belirlediğimiz Egoizm ve onun temellendirmelerine değinilmeğe çalışılacaktır. Bu konuyu seçmemizin nedeni ise tüm negatif anlamlandırmalara rağmen Egoizmin insanın bulunduğu araftan nasıl kurtulacağıyla ilgili ona rehberlik edebileceği iddiasında bulunmasıdır. Özellikle Walker'ın ifade ettiği üzere Egoizm, insanlar arasındaki her türlü fanatik nitelikteki güdüyü törpüleyecek bir özelliğe sahiptir. (Walker, 1972, s. 14) Walker'ın burada büyük bir iddiada bulunduğu görülmektedir. İddianın tutarlılığı veya geçerliliği bir yana, Walker'ın bu tavrının bizatihi kendisi bile Egoizme yönelik bir felsefi araştırmada bulunmak için yeterli görülmektedir.

Egoizmin insana sunduğu bu kurtuluş iddiası, bütün eleştirileri doğal olarak kendi üzerine çekmiştir ve günümüz ahlak felsefesi tartışmalarında çok saygı görmediği anlaşılmaktadır. Fakat Egoizm savunucuları, bu durumun adil olmadığını ve bilinçli ya da bilinçsiz Egoizmin yanlış ve eksik anlaşılmasının söz konusu olduğunu düşünmektedirler. Etik tartışmalara bakıldığında gerçekten de Egoizm kadar ötekileştirilmiş, dış kapının dış mandalı yapılmış (Burgess-Jackson, 2003, s. 357) başka bir teoriyle karşılaşmak imkansızdır.

Egoizm, diğer etik yaklaşımlar tarafından görmezden gelinmesine ve saygı duyulmamasına rağmen kendisinin bir etik teori olduğu iddiasında ısrarcıdır. Bu ısrarı, onun küçümsenmesine engel olmamıştır; aksine kendisine anlam dahi yüklenmediği anlaşılmaktadır (Burgess-Jackson, 2003, s. 357). Bu da çok doğaldır çünkü saygı duymak ve anlam yüklemek, onu kabul etmek demek olacağından; küçümsenerek görmezden gelinmiştir.

Etik sahaya üst bir perspektiften bakıldığında, bu kategorinin şu iki özelliği yansıttığı söylenebilir: İlki, etik alanda inşa edilmeye çalışılan yasalara uyma hususunda önemli olan niteliğin, bilinçlilik olduğudur. İkincisi ise, oluşturulan bu etik alana mal olmuş kuralların dışına, yine bilinçli bir şekilde çıkabilmenin mümkün olmasıdır. Kısacası etik bir duruştan söz edilecekse, bu iki şart belki yeterli olmasalar da bunların gerekliliklerinin genel manada kabul edildiği anlaşılmaktadır (Mulholland, 1989, s. 546). Çünkü açıkça insanın iradesinden söz edilmesi ancak bu açıdan mümkün olmaktadır. Aksi taktirde insani iradenin ortaya çıkması olasılıksızlık halini alır. Şöyle ki, her birimiz kendi oluş sürecimizin her mertebesinde birçok seçenekle karşılaşmakta ve her daim bunlardan birini kendi irademizle seçmekteyiz. Ancak bu koşul sayesinde özgür olmanın gerçek manasını kazanmaktayız (Topçu, 2012, s. 73). Bu mana ise insana bir ahlaki duruş yüklemekte ve onu 'kişi' mertebesine çıkarmaktadır. Hilmi Ziya Ülken'in ifade ettiği üzere "*Kişi, ahlaki hareketin gerek etkeni gerekse hedefidir*" (Ülken, 2001, s. 208). Burada konumuz gereği akla "*Bir fail olarak Egoist'in bir Kişi olmaliğundan söz edilebilir mi?*" ya da "*Egoizm'in dünyasında bir iradi mertebe kurulabilir mi?*" soruları doğal olarak gelecektir. Hobbes'un insanın doğasında bulunan ve onun ayırt edici bir özelliği olarak nitelendirdiği 'merak arzusu'nun itici gücüyle bu tür soruları ve benzerlerini üretmek mümkündür. Fakat burada bu suallere cevap vermeden önce felsefi araştırmanın da doğası gereği; ilk yapılması gerekenin 'Egoizm' kavramının sınırlarını çizmek olmalıdır. Bunun içinde öncelikle -Foucault'un terminolojisiyle ifade edecek olursak- 'bilginin arkeolojisi' açısından bir madenci gibi onun kavramsal temellerine inmek yararlı olacaktır.

Kavramsal Üçleme: Egoizm, Egoist ve Egotist

Egoizm, Yunanca 'Ego'(εγω) kelimesinden türetilmiştir. Etimolojik açıdan bakıldığında Türkçe'mize Fransızca 'egoisme' ve İngilizce 'egoism' sözcüklerinden geçmiş olduğu kabul edilmekte olup; 'bencillik' ya da 'hep kendinden söz eden' anlamlarında kullanılmaktadır (Nişanyan, 2009, s. 153). Türkçe dil sözlüklerine bakıldığında ise Egoizmin 'bencillik'¹ olarak karşılık bulduğu görülebilir. Yabancı sözlüklere göz gezdirildiğinde Egoizm

¹ Türk Dil Kurumunun sözlüğü için bkz. Erişim: <https://sozluk.gov.tr> 20.11.2023

kavramıyla ilişki olan 'Egotizm' ile karşılaşmak mümkündür. Egotizm, insanın yalnızca kendini önemsemesi, kendine değer vermesi ve kendi benini diğerlerinden daha iyi ve mükemmel görmesi olarak anlamlandırılmaktadır (Cambridge University, 2003, s. 392). Buradan da anlaşıldığı üzere gündelik dilde 'Egoizm' ve 'Egotizm' birbirleri yerlerine kullanılabilir. Mamafih felsefi düzlemde durumun ayırımına dikkat etmek gerekir. Özellikle etik perspektiften egoizme bakılmak isteniyorsa, bu iki kavram arasındaki ayrımın net bir şekilde çizilmesi zaruriyet arz eder.

Feldman, bu ayrıma dikkat çekmeye çalışmıştır. O, 'Etiğe Giriş' adlı eserinde 'Egoizm' ile 'Egotizm'i birbiri yerine kullanmanın bir hata olduğunu ve aslında bunlar arasında düşünüldüğü gibi bir bağ olmadığını göstermeye çalışmıştır. Ona göre eğer bir 'Ben', daima kendisinin önemini ön plana çıkarıp; hatta bunu abartıp, tüm gözlerin kendi üzerinde olmasını arzu ediyor; en üst derecede bir egosu olduğunu diğerlerine kanıtlamak için varıyla yoğunlaştırsa, bu 'Egoist' değil; 'Egotist'tir. Onun düşünce sisteminin ve yaşam biçiminin bütününe de 'Egotizm' adı verilmektedir. Kısacası Feldman açısından Egotist, tam anlamıyla sinir bozucu bir kişiyi ifade eder. Bunun aksine eğer etik bir sahada olup doğruluktan söz edilmesi gerekiyorsa Egoizm, konkre bir 'Ben' olarak fail için neyin gerekli ve yeterli olduğunu belirleyen ilkeleri inşa etmeyi hedefleyen hem felsefesi ve hem de daha da özel bir kategori olarak etik bir sistemi ifade etmektedir (Feldman, 1978, s. 84). Bu açıdan bakıldığında bu iki kavram arasındaki karşıtlık ve alakasızlık net bir şekilde görülebilecektir. Bu durumu daha berrak hale getirmek adına Feldman "*Egoist olmaksızın Egotist, Egotist olmaksızın da Egoist olunabilir*" (Feldman, 1978, s. 84) demektedir. Egoizme etik pencereden bakma çabasında bu ayrıma dikkat edilmesi önemlidir.

Egoizmin kavramsal arkeolojisine devam edecek olursak; bu noktada felsefe sözlükleriyle de temas etmek gerekir. İlk olarak Cevizci'nin sözlüğüne bakıldığında bu kavramın "*her insanın kendi iyiliğini gözetmesi ve kendi çıkarlarını hayata geçirmesi gerektiğini; yaşamdaki en yüksek ikinin kişinin kendi için tüm tatminleri karşılaması ya da gerçekleştirilmesi olduğunu, kalan tüm değerlerin bundan çıktığını savunan anlayış.*" (Cevizci, 2002a, s. 337) şeklinde tanımlandığı görülebilir. Ayrıca Bolay Hoca'nın kendi felsefe sözlüğü çalışmasında 'Egoizm'i ahlaki değerleri yok sayan ve kişinin kendi çıkarlarını öne çıkaran davranış şekli (Bolay, 2013, s. 43) olarak ifade ettiği anlaşılmaktadır. Burada özellikle Feldman'ın ayırımına dikkat çektiği egoizm ve egotizm arasındaki anlam karmaşasını daha net görmek mümkündür. Bolay Hoca'nın tanımlamasının Feldman'ın egotizm tanımına daha uygun düştüğü söylenebilir. Buna ek olarak yabancı dilde yayınlanmış felsefe sözlüklerinde ise Egoizmin "*her bireyin nihai olarak kendi refahını araması gerektiğini*" (Runes, 1942, s. 88) ya da "*insanların her zaman kendi çıkarlarına olduğuna inandıkları şeyi yaptıklarını*" (Audi, 1999, s. 255) iddia eden bir görüş olarak tanımlandığı görülmektedir. Egoizm kavramındaki bu tür bulanıklıkları daha berraklaştırmak adına etik alanda nasıl tanımlandığına da bakılmasının yararı olacaktır.

Egoizmin İki Yönü: Psikolojik ve Normatif

Ahlak felsefesi çalışmalarında Egoizmin, özellikle normatif olarak, kişinin kendi çıkarını düşünerek davranışa geçmesi biçiminde ele alındığı görülmektedir ve bu durumun tüm insanlar için geçerli olduğu kabul edilir (Blackburn, 1996, s. 115). Burada normatiften, mekan ve zaman açısından soyutlanmış, yalnızca kurala ve şekle dayalı etik postulatlar üzerine sorgulama yapılan felsefi düşünce kastedilmektedir (Ülken, 2001, s. 14). Normatif etik, etiğin ana ilkeleriyle uğraşır ve davranışları konu alır. Bunların doğruluğu ya da yanlışlığıyla ilgilenir ve buna bağlı olarak normatif etikte hangilerinin yapılacağı ya da yapılamayacağı belirlenmesi önem teşkil eder. Bu tür belirlemeler yaparak insanın ahlaki görevlerini ve sorumluluklarının sınırlarını çizmeyi ödev edinmiştir (Kagan, 1992, s. 223). Bu açıdan bakıldığında tabiri caizse bir kullanma kılavuzuymuş gibi etiğin bu kategorisi, insana rehberlik etme özelliğini taşımaktadır. Velhasıl normatif etik, kişinin etik açıdan iyi ya da kötü olarak belirlenmesini sağlayacak kuralların, hangileri olduğunu ortaya koymaya çalışan bir etik teori (Cevizci, 2002b, s. 7,8) olarak karşımıza çıkar. Kısacası normatif açıdan egoizme bakıldığında şu ilkeyle karşılaşıldığı görülmektedir: İnsan, kendi iyiliğini maksimize etmek için elinden gelen her şeyi etik açıdan yapmak sorumluluğundadır. Bu kural gereği insan, yararı olmadığı sürece fail olarak o davranışı ortaya koymak açısından herhangi bir zorunluluğa tabi değildir (Feldman, 1978, s. 80). Bu zorunsuzluğu aslında onun kendi refahına göre hareket etmesine yönelik sorumluluğunun bir sonucudur.

Normatif etik teori olarak egoizm ya da başka bir ifadeyle 'Normatif Egoizm', egoizmin ele alındığı iki temel kategoriden sadece biridir. Diğeri ise psikolojik kategoridir. Bu alanda Egoizm, insanın doğasına eğilir. Bu açıdan olması gerekenden değil; olandan bahsetmeye çalışır. Buna göre insan, varlık koşulu gereği sadece kendi çıkarlarına göre hareket eder; hatta onun buna güdülenmiş olduğu kabul edilir (Campbell, 2001, s. 446). Buna örnek teşkil etmesi açısından Thomas Hobbes'tan söz edilebilir. Ona göre insan yaşamsal hareket gereği hazza yönelen; acıdan da kaçan bir varlıktır. İnsanın herhangi bir nesneyle teması durumunda bu temas, insanın yaşamsal hareketine yardım ediyorsa haz; eğer ona engel olup yavaşlatıyorsa acı ortaya çıkar (Hobbes, 1839, s. 403). İnsan da bu haz ve acının ortaya çıkışına göre eylemde bulunmaktadır. Bu açıdan o, hazın ortaya çıkmasını sağlayan şey her neyse, onu arzulayacak ve ona ulaşabilmek için elinden geleni yapacaktır (Stephen, 1904, s. 119). Çünkü Hobbes'e göre failin bir şeyi arzulaması aynı zamanda onu sevmesi anlamına gelirken; acı duyması ise nefreti ortaya çıkarmaktadır (Hobbes, 2004, s. 47). Hobbes'un bu düşünceleri kendisine egoizmin psikolojik mertebesinin kapısını aralamasına izin verirken; onun "*bir insanın iştahı ya da arzusunun yöneldiği şey, o insan bakımından, iyi bir şeydir*" (Hobbes, 2004, s. 48) şeklindeki net ifadesi, Psikolojik Egoizmin alanına tamamen girmesine imkan tanır. Özellikle "*Her insan kendi payına, kendisini memnun eden ve hoşuna giden şeye iyi, hoşuna gitmeyen şeye de kötü der*" (Hobbes, 1811a, s. 32) şeklindeki cümlesi, bu durumu daha anlaşılır hale getirmekte ve onun bu görüşlerinin 'Psikolojik Egoizmin', insanın genel olarak bencil olduğu kabulü (Billington, 2011, s. 57) ve yaşamı boyunca kendi refahını maksimize etme istenci içinde olduğu (Günör, 2019, s. 65) iddiasıyla örtüştüğünü göstermektedir.

Psikolojik Egoizmin temel iddiası, tüm insanların yaşamları süresince iyi bir hayat yaşamayı istedikleri ve bunundan dolayı da bunu elde etmek için ellerinden ne geliyorsa yapacaklarıdır (Günör, 2019, s. 65). Özellikle Schopenhauer'un insanların eylemlerini şekillendiren üç temel ilkedden birini egoizm olarak belirlemesi ve bunu da failin kendi iyiliğinden başka bir şey düşünmemesi olarak tanımlaması burada örnek olarak verilebilir (Çilingir, 2003, s. 80). Egoizmin bu evresinde insan var oluşu gereği 'bencil' olarak anlamlandırılmaktadır ve bu yüzden de bir fail olarak insanın hedefi kendi kişisel tatmini olduğu kabul edilir (Billington, 2011, s. 57) ve failin kişisel tatmini, onu tek bir hedefe yönlendirmektedir. Bu hedefin de insanın 'kendi mutluluğu' (Department of Philosophy, Stanford University, 2023) olduğu anlaşılmaktadır. Buna ek olarak psikolojik egoizmin önemli kabullerinden biri de özgeci olarak anlamlandırılan tüm eylemlerin aslında temelinde kişinin kendi mutluluğunu istemesinin yattığıdır. (Billington, 2011, s. 58). Buna örnek olarak Platon'un "Sokrates'in Savunması" adlı yapıtındaki Kriton'un sarf ettiği sözler verilebilir. Kriton, burada Sokrates'e "ölümün benim için felaketten çok daha acı olacak" (Platon, 2012, s. 69) derken özgeci gibi görünse de, diyalogun devamında sarf ettiği "sana para harcayarak kurtarmak olanaklıyken bunu ihmal ettiğimi sancaklar" (Platon, 2012, s. 69) ya da "maddiyata dostlarımdan fazla değer verdiğinin sanılmasından daha utanç verici ne olabilir" (Platon, 2012, s. 69) şeklindeki ifadelerinin; psikolojik egoizmin 'insan her daim kendi mutluluğunu düşünerek eylemde bulunur' ilkesi göz önüne alındığında; aslında Kriton'a özgeci bir anlam kazandırmasının aksine onun daha çok bir egoist olarak yorumlanmasına kapı açtığı görülmektedir.

Psikolojik egoizm, insanın doğasını temele almaktadır. İnsan doğal bir varlık olarak kendi doğasına göre eylemde bulunması kadar olağan bir durum yoktur. Dolayısıyla insan, doğasıyla baş başa bırakılır ve bu durum ona alternatifsiz bir alan sunar. İnsan, ne eyliyorsa öyle olmak zorunda olduğu için eylemiştir; farklı türde bir eylemi gerçekleştirmesi düşünülemez (Audi, 1999, s. 255). Fail olarak psikolojik egoistin bu durumu, onun etik alana girmesini engellemekle beraber; psikolojik egoistin, kendine böyle bir ödev yüklediğini de gösterir. Egoizm, bu mertebede ahlaki bir değerlendirme yapmaktan çekinmekte; hatta uzak durmaktadır. O yalnızca, insan doğasının tahlilini yapmakta ve insanı betimlemekle yetinmektedir. Fakat yine de onu bu tavrından dolayı önemsiz ve anlamsız olarak değerlendirmek, onu eksik anlamak anlamına gelir. Çünkü her ne kadar etik kategoride yer alması zor da olsa Psikolojik Egoizm ile normatif kategoride yer alan Etik Egoizm arasında önemli bir bağ vardır. O da insanın doğasıdır. Psikolojik Egoizmi yok saymak, insanın doğasını da görmezden gelmek olarak anlamlandırılacağından; Etik Egoizm insandan doğası gereği yapması imkansız olan şeyleri talep etmiş olacaktır (Campbell, 2001, s. 446). Fakat bu da onu ahlaki ödevin 'hiçbir failin hiçbir şekilde ortaya koyamayacağı bir eylemden sorumlu tutulamayacağı' ilkesiyle karşı karşıya getirir (Feldman, 1978, s. 88). Dolayısıyla etik alanda kendine yer açabileceği iddiasında olan Etik Egoizm, böylelikle bir çelişkiye sürüklenecektir. Kısacası Egoizmin bu iki mertebesini keskin bir şekilde birbirlerinden ayırmak mümkün olmamakla birlikte; bu durum egoizmin tüm kategorileri için geçerlidir; tümü birbirine bağlıdır.

Normatif egoizm, belli açılardan Psikolojik Egoizmden ayrılarak insanın doğasına odaklanmaksızın, kişinin kendi çıkarlarına göre davranması gerektiğini vurgular. Kısacası tavsiye niteliğindedir. Bu açıdan bakıldığında egoizm, bu alanda etik bir şekilde bürünür (Campbell, 2001, s. 446). Böylelikle etik bir karaktere kavuşan egoizm, kişinin nihayetinde sadece kendi refahını araması gerektiğini vurgulamaya çalışmaktadır.

Egoizmin normatif kategorisini ilk biçimi olan Etik Egoizm, insanın kendisi için mühim olan tek şeyin, yine kendi iyiliği olduğunun ve ne olursa olsun bu yönde davranışta bulunması gerektiğinin altını çizmeye çalışır (Runes, 1942, s. 88). Buna karşın psikolojik egoizm, güdü kavramının etrafında şekillenir ve insanın doğasında yer alan arzuyu merkeze koyarak; insan doğası ve eylem arasındaki bir zorunluluğa işaret eder. 'Etik egoist', 'gereklilik' sayesinde alternatiflerle karşı karşıya kalırken; 'Psikolojik Egoist', alternatifsizlik içinde kendi refahını en iyi şekilde inşa etmek zorundadır. Bu bir gereklik değil; zaruriyettir. Gerekli ve zaruri kavramları arasındaki ayrım, egoizmin psikolojik ve normatif sınıflamalarındaki ayrımı ortaya koyar. Şöyle ki 'gerekli' kavramı, bizi etik alandaki 'yapabilir'e götürmektedir. Yapabilirlik ise, failin eylemi gerçekleştirebilmesi olasılığının yanında; bunun aksinin mümkünlüğüne de izin vermektedir (Nielsen, 1959, s. 502). Sonuçta kişiye yapıp yapmama hususunda seçim hakkı tanınmakta olup; iradenin meşruiyetine olanak tanır. Sözün özü, işte tam da bu nokta etik saha, egoizme göz kırpar.

Etik egoizm, Normatif Egoizmin iki ana alt kategorisinden ilki olarak karşımıza çıkar ve egoizme etik bir karakter kazandırdığı görülmektedir. Diğer ise failin yalnızca kendi refahını gözetmesi onun rasyonel tavrının bir neticesi olduğunu düşünen 'Rasyonel Egoizm'dir (Campbell, 2001, s. 446). Egoizmin bu iki biçimine normatif etik teoriler içerisinde yer verilmesinin nedeni, normatif etik kavramının tanımıyla bağlantılıdır. Daha önce de ifade edildiği üzere 'Normatif Etik', kurala dayalı olup; şekilseldir ve aynı geometri ya da matematiğe benzer biçimde soyut kavramlar üzerinde yoğunlaşmaktadır (Ülken, 2001, s. 14). Düzlemsel geometriye ait olan iki nokta arasındaki en kısa mesafe bir doğru bildirir ilkesinde olduğu gibi; normatif etik de genel ve geçer ya da başka bir ifadeyle evrensel ilkeler ortaya koyma çalışır. Normatif ya da diğer adıyla kural koyucu ahlakın bu ilkelerine örnek olarak "masum insanlara işkence etmek kötüdür" ya da "insanların anne babalarına hastayken bakmaması acımasızlıktır" ya da "sadece ve sadece haz kendinde iyidir" şeklindeki ifadeler verilebilir (Kılıç, 2006, s. 185). Bu tür ifadelerle bu etik kategori aslında, tavsiye edici ve yol gösterici bir özellik taşımaktadır. Bu açıdan bakıldığında egoizmin hem etik hem de rasyonel kategorisinin insana genel yönlendirici ilkeler öne sürmekte olduğu anlaşılmaktadır.

Etik Egoizmin en önemli özelliği, failin kendi refahını maksimize edecek şekilde eylemde bulunmayı tercih ederken bunu insan doğasının zorunluluğuyla değil; kendi iradi seçimiyle gerçekleştirdiği kabullüdür (Göklap & Günör, 2022, s. 80). Öyle olması gerektiğini düşündüğü için eylemde bulunmuş olması, egoizmin etik alana sığmasına yardımcı olur. Bu sığrayış onu psikolojik kategoride yer alan fizyolojik ve biyolojik etkenlerden kurtarmaktadır (Nielsen, 1959, s. 502). Özellikle daha önce de ifade edildiği üzere, bu zorunluluktan egoizmi kurtaran, etik egoizmdeki 'gereklik' ilkesidir. Kısacası Etik Egoizm, Psikolojik Egoizmin

“yapar”ından “yapabilir”e geçişi (Nielsen, 1959, s. 502,503) ifade eder ve yapabilirliğin varlığı orada seçimin olduğu anlamına gelir. Bu açıdan seçeneksizliğin baş gösterdiği bir durumda ahlaki bir nitelikten söz etmenin mümkün olmayacağı gibi; bir yerde seçeneğin olması da ahlaki değerlendirmeyi de beraberinde getirmektedir (Billington, 2011, s. 53). Bu alternatifliğiyle egoizm, etik mertebeye sıçrayarak; ahlaki alanın kapılarını aralama fırsatını bulur.

Egoizm, normatif bir niteliğe bürünerek etik alanda meşruiyetini kazanmaya çalışmışsa da bu çabası boyunca ona yöneltilen eleştiriler, onu kendi içinde evrimleşmeler yaşamak zorunda bırakmıştır. Özellikle normatif kategorinin içinde yer verilen etik egoizm kendi içinde ‘Kişisel’, ‘Bireysel’ ve ‘Evrensel’ olmak üzere üç oluşum yaşar (Philosophy.lander.edu, 2024). Fakat egoizmin bu değişimi burada bitmez ve karşımıza son hadde ‘rasyonel’ bir yüzle çıkar (Campbell, 2001, s. 448) ve ‘Rasyonel Egoizm’ adını alır.

Egoizmin bu kategorisine göre bir yerde ahlaki sahadan söz edilmesi ve failin eyleminin bu alanda yer bulabilmesi için öncelikle fiilin rasyonel bir nitelik taşıması gerekmektedir. Eylemi rasyonel bir özelliğe büründürecek ilke ise, ‘insanın kendi refahını maksimize etmeyi istemesinin her daim rasyonel, yani akla uygun ve doğru olduğu’dur. Bunun aksinin ise asla akla uygun olmayacağı yani rasyonel kabul edilemeyeceği (Baier, 1993, s. 201) kabulüdür. Bu açıdan Rasyonel Egoizmin genel varsayımı şu şekilde özetlenebilir: Fail, eğer bir eylemde bulunacaksa, kendi çıkarını ve refahını gözetmesi gerekir ki bu yapabileceği en rasyonel harekettir (Shaver, 1999, s. i). Özellikle burada Ayn Rand’ın bu konudaki düşünceleri örnek verilebilir. Çünkü o, akli insanoğlunun hayatta kalma aracı olarak kabul etmektedir (Bernstein, 2008, s. 26). Şöyle ki doğanın hayvan ve insana eşit ölçüde yaklaşmadığı görülmektedir. Çünkü hayvana her şey, doğa tarafından hazır verilirken; insana aynı ölçüde davranmamış ve ona hiç yardım etmemiştir. Kısacası doğa insana bu konuda cömert olmayıp, hiçbir şeyi hazır sunmamıştır. (Mengüşoğlu, 2015, s. 421-423). Bu konu hakkında Bernstein şu ifadeleri kaleme almıştır:

“Tüm türler doğa tarafından hayatta kalmalarını sağlayan belirli özelliklerle donatılmıştır. Örneğin kuşların uçmalarını sağlayan kanatları vardır. Aslanların avlarını parçalayabilecekleri pençeleri ve dişleri vardır. Antiloplar, aslanları geride bırakmalarını sağlayan büyük bir ayak hızına sahiptir. Filler, onları yırtıcı saldırılara karşı dayanıklı kılan muazzam boyut ve güce sahiptir. Bu hayvan türleri fiziksel özellikleri ve faaliyetleri sayesinde hayatta kalırlar. Ancak insan bu hayvan türlerinin bedensel özelliklerinden yoksundur; büyük bir cüsseye, güce ya da ayak hızına sahip değildir. Kanatları, kürkü, dişleri ya da pençeleri yoktur. Doğa ona hayatta kalmak için kullanabileceği tek bir araç bahşetmiştir: akıl” (Bernstein, 2008, s. 26).

Kısacası hayvan, yaşamı için gerekli olan tüm araçlara doğa sayesinde sahip olurken; insan, eksik donatılmış bir şekilde kendini doğa içinde bulur ve bu yüzden de yaşaması için gerekli olan her şeyi, kendinin elde etmesi gerekir. (Mengüşoğlu, 2015, s. 67,68). İşte bunu elde etmesi için sahip olduğu güç ise akıldır. Ayn Rand Fountainhead adlı eserinde bu durumu açıkça ifade etmektedir.

“İnsan sahip olduğu akli olmadan hayatta kalmaz. Dünyaya silahsız gelir. Akli onun tek silahıdır. Hayvanlar yiyeceği zorla elde eder. İnsanın ne pençesi, ne dişi, ne boynuzu, ne de büyük bir kas gücü vardır. Yiyeceğini ya ekmeli ya da biçmelidir. Ekmek için bir düşünce sürecine ihtiyacı vardır. Avlanmak için silahlara, silah yapmak için de bir düşünce sürecine ihtiyacı vardır. Bu en basit gereklilikten en yüksek dini soyutlamaya, tekerlekten gökdelene kadar, olduğumuz her şey ve sahip olduğumuz her şey insanın tek bir özelliğinden kaynaklanır- muhakeme eden zihninin işlevi” (Rand, 1993, s. 679).

Anlaşıldığı üzere insanın oluş alanındaki mevcudiyetinin anahtarı, onun akla sahip olmasıdır. Fakat buradaki akıl herhangi bir akıl da değildir. Raynd’ın ifadelerinden anlaşıldığı üzere o, rasyonel bir akıldır; yani işleyen, muhakeme edebilen bir akıl.

Böyle bir aklın önemli özelliklerinden biri de onun epistemolojik bir tarza sahip olmasıdır. Şöyle ki, bir eylemi rasyonel olarak kabul etmek için öncelikle failin eylem hakkında tüm bilgiye sahip olması gerekir (Brandt, 1972, s. 682). Bu açıdan bakıldığında rasyonel eylemden kastedilenin ‘tam anlamıyla bilgisine sahip olunan’ eylem olduğu anlaşılmaktadır. Aksi taktirde makul bir özellikten söz etmek mümkün olmaz. Failin seçimleri hususunda tam bir bilgi düzeyine varmadan sergüzeşt bir şekilde eylemde bulunmasında herhangi bir rasyonellik görmek mümkün değildir. Birçoklarının anlamını bilmedikleri halde ağızlarından da düşürmediği ‘sonunu düşünen kahraman olamaz’ ifadesi burada örnek verilebilir. Bir Rasyonel Egoist için bu sözün ve eylemin hiç tutar yanı olmadığı, Rasyonel Egoizm’in fikirleri göz önünde bulundurulduğunda, kolayca anlaşılabilir. Kısaca söylemek gerekirse Rasyonel Egoist tüm epistemolojik yapısına sahip olduğu önündeki alternatiflerden kendisi için en makul olanı tercih edip; davranışta bulunan kişidir. Bunun tam tersi bir durum Ayn Rand düşüncesinde aklın tam anlamıyla kullanılmaması anlamına gelir ki bu rasyonelliğin ortadan kalkmasıdır. Böyle bir durumda insan rasyonel bir varlık olmaktan çıkar ve bir parazit haline alır. İlkinde insan yapan eden yani alet üreten bir varlık olarak karşımıza çıkarken; ikincisinde ise bir şey üretemeyen bir asalak olarak anlamlandırılır. Bu konuyla ilgili Rand, aşağıdaki ifadeleri kaleme almıştır:

“Yeryüzünde insana hiçbir şey verilmez. İhtiyacı olan her şey üretilmek zorundadır. Ve burada insan temel alternatifiyle yüzleşir: sadece iki yoldan biriyle hayatta kalabilir -kendi zihninin bağımsız çalışmasıyla ya da başkalarının zihinleri tarafından beslenen bir parazit olarak. Yaratıcı yaratır, parazit ödünç alır. Yaratıcı doğayla tek başına yüzleşir, parazit ise bir aracı vasıtasıyla. “Yaratıcının kaygısı doğayı fethetmektir. Parazitin kaygısı ise insanların fethidir.” (Rand, Fountainhead, 1993, s. 679)

Parazit olmakla yaratıcı olmak arasında bir ayrım yapan Ayn Rand, bu ikisi arasındaki sınırı belirleyen rasyonel aklın, mutluluğun da bir aracı olarak anlaşılması gerektiğini vurgulamaktadır. Eğer insanoğlu mutluluğun peşinde koşuyorsa ve onu kucaklamak istiyorsa tüm eylemlerinde rasyoneliteye bağlılığını göstermek zorundadır (Bernstein, 2008, s. 28). Kısacası insan, tatmin edici bir hayatın inşası çabasında yani ölüm kalım meselelerinde; eğitim, kariyer, insan ilişkileri gibi yaşamın maddi ve manevi tüm yönlerinde rasyonel aklına bağlılığını her daim göstermelidir (Bernstein, 2008, s. 31). Çünkü insan parazitlikten kurtulup,

yaşamında yükselmeyi ancak bu yetisini kullanması şartıyla sağlayabilir. 'Atlas Shrugged' adlı eserinde Rand bunu açıkça ifade etmektedir:

"İnsanın yaşamı, doğasının gerektirdiği gibi, akılsız bir vahşinin, yağmacı bir hayduttun ya da beleşçi bir mistiğin yaşamı değil, düşünen bir varlığın yaşamıdır-zor ya da hile yoluyla yaşam değil, başarıya yoluyla yaşam - ne pahasına olursa olsun hayatta kalmak değil, çünkü insanın hayatta kalmasını sağlayan tek bir bedel vardır: akıl" (Rand, 2007, s. 1014)

Bu açıdan bakıldığında rasyonel akıl, aynı zamanda rasyonel bir yaşamı da beraberinde getirmektedir. Bundan kasıt ise Rand'ın ifade ettiği üzere miskin ya da beleşçi bir hayat değil, insanın kendi gerçekliğine uygun irrasyonel olmayan, başarının ve akıl yürütmenin hakim olduğu bir yaşamdır. Çünkü insanoğlunun sahip olduğu bu akıl, kendini gerçekliğin karşısında bulan ve onun önünde cesurca durabilen ve nihayetinde ona sadakatini her daim gösterebilen zihinsel bir süreci ifade etmektedir (Bernstein, 2008, s. 31). Ayn Rand'ın düşüncesinde bu süreç, rasyonalitenin doğası olarak karşımıza çıkar. Rasyonalitenin doğasından kasıt ise insanın *"kendi duyguları, toplumun inançları ya da başka bir şey olsun, karşıt düşüncelerden bağımsız olarak olgulara, gerçeğe, hakikate sarsılmaz bir bağlılığı"*dır (Bernstein, 2008, s. 32). Bunun tam tersi ise irrasyonel bir durumu ifade eder. İrrasyonellik gerçekliği yok saymaktan başka bir şey değildir. *"Her zaman her yerde gerçekliği dolandırmaya yönelik bir politikadır"* (Bernstein, 2008, s. 33). Ayn Rand, Atlas Shrugged'da irrasyoneliteni *"kişinin bilincini kasıtlı olarak askıya alması. Düşünmeyi reddetmek...; cehalet değil, bilmeyi reddetmek"* (Rand, 2007, s. 1017) şeklinde tanımlamaktadır. Sonuç olarak irrasyonellik, cehalet olmayıp; gerçeğin bilerek ve isteyerek yani kasıtlı bir şekilde reddedilmesinden başka bir şey değildir. Buna daha açık bir hale getirmek adına bir alkoliğin ya da kumar bağımlısının durumu örnek verilebilir. Bağımlı kişi, bu durumun tüm yaşantısını sekteye uğrattığının ve böyle devam ederse de her şeyini kaybedeceğinin bilgisine sahip olduğu halde; bu gerçekliği reddedip görmezden gelir ki bu irrasyonelliğin net bir göstergesi olarak karşımıza çıkar. Ayn Rand düşüncesinde bu anlamsızlıktan çıkabilmenin, parazitlikten kurtulabilmenin ve insanın refahını maksimize edebilmesinin yegâne yolunun, onun sahip olduğu rasyonel akla her daim bağlılığını göstermesi olduğu anlaşılmaktadır. Kısacası onun düşüncesinde insan kendisinin ne olduğuna karar vermek istiyorsa *"gerçeklikle başa çıkabilen rasyonel bir varlık mı; yoksa acizlik içinde kör bir sığıntı, evrensel akışın savurduğu bir kırıntı mı"* (Rand, 1973, s. 3) olduğunu net bir şekilde belirlemelidir.

Sonuç

Egoizmin yukarıda ela alınan farklı tanımlarına bakıldığında öyle veya böyle insan benliğinin merkeze alındığı görülmektedir. Kendi içindeki çeşitliliğinin nedeni, fail ve eylemi arasındaki ilişkini hangi boyutta kurulmaya çalışıldığı olduğu anlaşılmaktadır. İnsan ve davranışı arasındaki bağın ahlaki 'gereklilik' ilkesiyle mi ya da güdüsel bir 'zorunluluk' mı; yoksa 'rasyonel' bir özellik mi kurulduğu hususu, egoizm içindeki farklılaşmaların en büyük sebebi olarak karşımıza çıkmakta ve böylece Egoizmin, Psikolojik, Etik ve Rasyonel Egoizm adlarını aldığı görülmektedir.

Psikolojik kategoride fail, doğasında sahip olduğu itici güç olan güdünün onun çıkarına göre davranışlarını yönlendireceği düşüncesiyle eylemde bulunur. İçindeki güç daima kendisini yine kendi refahını maksimize edecek şekilde yönlendirecektir. Başka türlü eylemde bulunması doğası gereği mümkün görülmemektedir (Audi, 1999, s. 255). Özellikle egoizmin bu kategorisinde Hobbes'un fikirlerine yer verildiği görülür. İnsan doğasına yüklediği anlam göz önüne alındığında onun psikolojik egoist olarak kabul edilmesi daha anlaşılır hale gelmektedir. Çünkü ona göre insan doğası gereği bencildir ve buna göre eylemde bulunmaktadır. Fakat Hobbes'un, insan hakkındaki bu değerlendirmesinin temelinde, dönemin bilimsel çalışmalarının ortaya koyduğu 'hareket' kavramını yerleştirdiği anlaşılır. Tüm canlılarda yaşamsal ve iradi olmak üzere iki tür hareket kabul eden Hobbes, kan dolaşımı, kalp atışı gibi kontrol edilmesi mümkün olmayan hareketleri yaşamsal; yürümek, koşmak, kolları kaldırmak gibi kas ve iskelet hareketlerini de iradi ya da diğer bir isimle hayvansal hareket olarak tanımlar ve buna ek olarak o, yaşamsal hareketin artmasını haz; yavaşlamasını ise acı olarak belirlemektedir. Bu haz ve acı, onun düşüncesinde insanoğlunun eylemlerini şekillendiren ilke olarak anlam kazanır. Şöyle ki fail hazın kaynağı olan her neyse ona doğru yönelirken; acı durumunda ondan kaçacaktır. Bu yüzden Hobbes' göre fail için haz veren şey onda arzuyu oluşturacaktır ve ona ulaşmak için eylemde bulunacaktır. Bu durum ise sevgi kavramını karşımıza çıkarır. Çünkü onun düşüncesinde arzulanan şey aynı zamanda bir sevgi nesnesiyken; tam tersi bir durumda ise nefretin nesnesi haline gelmektedir (Hobbes, 2004, s. 47). Böylece haz, arzu ve sevgi arasında bağlantı kuran Hobbes, bu yapıya iyi kavramın da ekler. Ona göre failin arzusunun yöneldiği şey onun için bir anlamda da iyi olanı ifade eder (Hobbes, 2004, s. 48). Çünkü deneyimler insanoğlunun kendi refahını artıran ve onu bu konuda tatmin eden her şeyin onun için iyi olduğunu; aksinin ise kötü olarak anlamlandırıldığını açıkça göstermektedir (Hobbes, 1811a, s. 32). Kısacası Hobbes için insan, kendi doğasına uygun bir şekilde kendi yaşamını ve mutluluğunu artıracak biçimde eylemde bulunur; aksi şekilde davranması mümkün görülmemektedir. İşte Hobbes'un insan ve eylemleri arasındaki bağı bu şekilde açıklaması onun egoizmin psikolojik kategorisinde yer bulmasına sebep olmuştur.

Fakat Hobbes'un fikirlerinde de görüldüğü üzere psikolojik egoizmin faili seçenezsizlik içinde bıraktığı anlaşılmaktadır. Yani insanın sahip olduğu doğa ona başka türlü davranma imkanı vermemekte; kısacası alternatif sunmamaktadır. Buradaki insanın doğasının ona başka alternatifler sunmaması durumu Egoizmin bu mertebesine etik pencereden bakılmasını zorlaştırdığı anlaşılmaktadır. Bu yüzden Egoizmin diğer mertebeye sıçraması kaçınılmazdır ki bu da Normatif sahadaki Etik Egoizmdir. Etik pencereden görülebilmek demek etik kurallara bilinçli bir düzeyde bağlı olmanın yanı sıra yine bilinçli bir şekilde bu kurallara uymama toleransını da taşımaktadır. Başka bir ifadeyle bu durum, iyi olan bir davranışı yapabileme seçeneğine paralel olarak; bunu çığneme alternatifinin de olması anlamına gelir (Mulholland, 1989, s. 546). Ancak bu sayede etik sahada söz sahibi olunabilir. Fakat Egoizm, her ne kadar evrimleşerek kendine etik sahada bir yer edinme fırsatı bulmuşsa da eleştirilenlerinin onun peşinini bırakmadığı açıkça görülmektedir. Bu yüzden de doğal

zorunluluktan kurtulup alternatifliğe sahip olsa da eksik bir özellik hala kendini göstermektedir ki o da rasyonalite olarak karşımıza çıkar. İnsan ve eylemleri arasında alternatifliğin yanı sıra rasyonel aklın da eklenmesiyle birlikte egoizm, kendini başka bir kategoride açar. Bu yeni kategori ise Rasyonel Egoizm'dir. Buna göre insan eğer bir akıl varlığı olarak kabul edilirse, onun eylemlerini kendi iyiliğini maksimize edecek şekilde gerçekleştirmesi, mantıklı bir tavır olacaktır. Böyle davranan bir kişi rasyonel bir tavır sergileyecektir (Shaver, 1999, s. i). Burada ise önemli bir isim olarak karşımıza Ayn Rand'ın çıktığı görülür. Özellikle rasyonel ve irrasyonel insan ayrımı yapması önemlidir. Rasyonel insan, gerçeklik karşısında korkusuzca durabilen, üreten, düşünen ve hakikate kayıtsız bir şekilde sadakatini her daim gösteren biri olarak anlamlandırılırken; irrasyonel insan tek kelimeyle bir parazit olarak karşılık bulmaktadır. Çünkü böyle biri hiçbir şey üretmez, düşünmez, tam anlamıyla asalak bir yaşam sürer (Rand, 2007, s. 1014). Rasyonel bir insan böyle bir hayattan kurtulmak için elinden geleni yapacaktır ve kendi refahını maksimize edebilmek adına rasyonel olan eylem neyse, onun bilgisine ulaşarak onu ortaya koymak üzere elinden ne geliyorsa yapacaktır; yapması gerekir çünkü makul olan budur.

Hasılı bütün bu ifadelerden elde edilen sonuç şudur ki, egoizmin kendi içinde evrimleşerek gerçekleştirdiği mertebelerin birbirlerinden tamamen kopuk olmadığı; belli niteliklerle birbirlerine bağlandıkları anlaşılmaktadır. Egoizmin psikolojik, etik ve rasyonel biçimleri arasındaki farklılaşmanın ise, kişisel çıkar ve eylem arasındaki ilişkinin hangi ilke ve ilkelere bağlı olarak kurulduğuna dayandırıldığı anlaşılmaktadır.

Kaynakça

- Audi, R. (1999). *The Cambridge dictionary of philosophy*. New York: Cambridge University Press.
- Baier, K. (1993). Egoism. P. Singer içinde, *A Companion to Ethics* (s. 197-204). Oxford: BlackWell.
- Bernstein, A. (2008). *Objectivism in one lesson (An introduction to the philosophy of Any Rand)*. UK: Hamilton Books.
- Billington, R. (2011). *Felsefeyi yaşamak-Ahlak düşüncesine giriş*. (A. Yılmaz, Çev.) İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Blackburn, S. (1996). *The Oxford dictionary of philosophy*. UK: Oxford University Press.
- Bolay, S. H. (2013). *Felsefe doktrinleri ve terimleri sözlüğü*. Ankara: Nobel Yayınları.
- Brandt, R. (1972, Nov.). Rationality, egoism, and morality. *The Journal of Philosophy*, 69(20), s. 681-697.
- Burgess-Jackson, K. (2003, July). Deontological egoism. *Social Theory and Practice*, 29(3), s. 357-385.
- Cambridge University. (2003). *Cambridge advanced learner's dictionary*. United Kingdom: Cambridge University Press.
- Campbell, R. (2001). Egoism. C. B. Lawrence C. Becker içinde, *Encyclopedia of Ethics* (s. 446-450). London: Routledge.
- Cevizci, A. (2002a). *Felsefe sözlüğü*. İstanbul: Paradigma.
- Cevizci, A. (2002b). *Etiğe giriş*. İstanbul: Paradigma Yayınları.
- Çilingir, L. (2003). *Ahlak felsefesine giriş*. Ankara: Elis Yayınları.
- Department of Philosophy, Stanford University. (2023, 4 4). *Egoism*. Stanford Encyclopedia of Philosophy: <https://plato.stanford.edu/entries/egoism/> adresinden alındı
- Dumas, A. (2001). *Three Musketeers*. USA: Saddleback.
- Feldman, F. (1978). *Introductory to ethics*. USA: Prentice-Hall International.
- Göklap, N., & Günör, R. B. (2022). *Felsefeye giriş*. Ankara: Nobel.
- Günör, R. B. (2019). *Ahlak felsefesinde özgecilik*. Ankara: Atlas Kitap.
- Hobbes, T. (1811a). *Human nature (The English works of Thomas Hobbes od Malmesbury vol. IV)*. (B. W. Molesworth, Dü.) London: John Bohn Press.
- Hobbes, T. (1839). *Elements of philosophy (The English works of Thomas Hobbes vol. I)*. (B. Sir William Molesworth, Dü., & B. Sir William Molesworth, Çev.) London: John Bohn Press.
- Hobbes, T. (2004). *Leviathan*. (S. Lim, Çev.) İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Kagan, S. (1992). The structure of normative ethics. *Philosophical Perspectives*, 6, s. 223-242.
- Kılıç, R. (2006). Felsefe ve ahlak ilişkisi. *Din ve Ahlak Felsefesi* (s. 174-200). içinde Ankara: Ankuzem Yayınları.
- Mengüşoğlu, T. (2015). *İnsan felsefesi*. Ankara: Doğu Batı Yayınları.
- Mulholland, L. (1989). Egoism and morality. *The Journal of Philosophy*, 86(10), s. 542-550.
- Nielsen, K. (1959). Egoism in ethics. *Philosophy and Phenomenological Research*, 19(4), s. 502-510.
- Nişanyan, S. (2009). *Sözlerin soyağacı*. İstanbul: Everest Yayınları.
- Philosophy.lander.edu. (2024, 24 04). *Ethical egoism*. Philosophy.lander.edu: https://philosophy.lander.edu/ethics/ethical_ego.html adresinden alındı

- Platon. (2012). *Sokrates'in savunması*. (A. Çokona, Çev.) İstanbul: Türkiye İş Bankası Yayınları.
- Rand, A. (1973, August 27). The Ayn Rand letter vol. II No:24 (August 27 1973). 2(24).
- Rand, A. (1975, October). The Ayn Rand Letter vol. IV No:1 (October 1975). 4(1).
- Rand, A. (1993). *Fountainhead*. New York: Signet Book.
- Rand, A. (2007). *Atlas shrugged*. England: Penguin Books.
- Runes, D. D. (1942). *The Dictionary of philosophy*. New York: Philosophical Library.
- Shaver, R. (1999). *Rational egoism -A selective and critical history*. Cambridge-UK: Cambridge University Press.
- Stephen, S. L. (1904). *Hobbes*. London: The Macmillan Company.
- Topçu, N. (2012). *Ahlak*. İstanbul: Dergah Yayınları.
- Ülken, H. Z. (2001). *Ahlak*. İstanbul: Ülken Yayınları.
- Walker, J. L. (1972). *The philosophy of egoism*. Colorado: Ralph Myles Publisher.

